

Újdonságok a szemantikai és pragmatikai kutatásokban

Szeged, 2017. április 28.

A lexikális jelentésviszonyok tanítása multimediális szövegekkel

Szerdi Ilona

Selye János Egyetem

Magyar Nyelv és Irodalom Doktori Iskola

Anyag, módszer, célok

- ❑ anyanyelvi ismeretek, **motiváció** (Z generáció; Prensky 2001; Schirm 2013; Fegyverneki 2014)
- ❑ **multimediális szövegek**: humor (Raskin és Attardo), **félreérthetőség**, Grice-i maximák
- ❑ Facebook; internetes oldalak; **Csányi János**: *Az internetnyelv csalafintaságai* (2001); **Szilágyi Barnabás**: *Emotikonok és verbális információ* (2012, www.veszelszki.hu)
- ❑ **megfigyelés**, nyelvi **elemzés** (Domonkosi 2005)

Hangalak és jelentés

→ JELENTÉS ↓ ALAK	Egy jelentés (monoszémia)	Több összefüggő jelentés (poliszémia)	Több összefüggéstelen jelentés (heteroszémia)
Egy alak (mononímia)	Egyjelentésű szavak	Többjelentésű szavak (poliszémák)	Azonos alakú szavak (homonimák)
Több hasonló alak (polinímia)	Alakváltozatok	Jelentésmegoszlás	Jelentésselkülönülés
Több különböző alak (heteronímia)	Rokon értelmű szavak (szinonimák)	Mezőösszefüggé- sek	Összefüggéstelen szavak

(Károly Sándor, 1970)

Hangalak és jelentés

→ JELENTÉS ↓ ALAK	Egy jelentés (monoszémia)	Több összefüggő jelentés (poliszémia)	Több összefüggéstelen jelentés (heteroszémia)
Egy alak (mononímia)	Egyjelentésű szavak	Többjelentésű szavak (poliszémák)	Azonos alakú szavak (homonimák)
Több hasonló alak (polinímia)	Alakváltozatok	Jelentésmegoszlás	Jelentésselkülönülés
Több különböző alak (heteronímia)	Rokon értelmű szavak (szinonimák)	Mezőösszefüggé- sek	Összefüggéstelen szavak

(Károly Sándor, 1970)

Hangalak és jelentés

→ JELENTÉS ↓ ALAK	Egy jelentés (monoszémia)	Több összefüggő jelentés (poliszémia)	Több összefüggéstelen jelentés (heteroszémia)
Egy alak (mononímia)	Egyjelentésű szavak	Többjelentésű szavak (poliszémák)	Azonos alakú szavak (homonimák)
Több hasonló alak (polinímia)	Alakváltozatok	Jelentésmegoszlás	Jelentésselkülönülés
Több különböző alak (heteronímia)	Rokon értelmű szavak (szinonimák)	Mezőösszefüggé- sek	Összefüggéstelen szavak

(Károly Sándor, 1970)

1.

Multimediális szövegek

a jelentésviszonyok tükrében

Lexikális jelentésviszonyok a kép–szöveg kapcsolatokban

- ❑ a kép és a szöveg egyenrangú
- ❑ poliszémia, metaforikus viszony (l. *erősödik*)
- ❑ *erősödik* (1) = nő az értéke (pénzé)
- ❑ *erősödik* (2) = izmosodik

Lexikális jelentésviszonyok a kép–szöveg kapcsolatokban

- ❑ a kép és a szöveg egyenrangú
- ❑ homonímia, homofónia (l. *szilveszter*)
- ❑ *szilveszter* (1) = ünnep
- ❑ *Sylvester* (2) = Sylvester Stallone (színész)
- ❑ *Különös szilveszter* (3) = Cserháti-dal

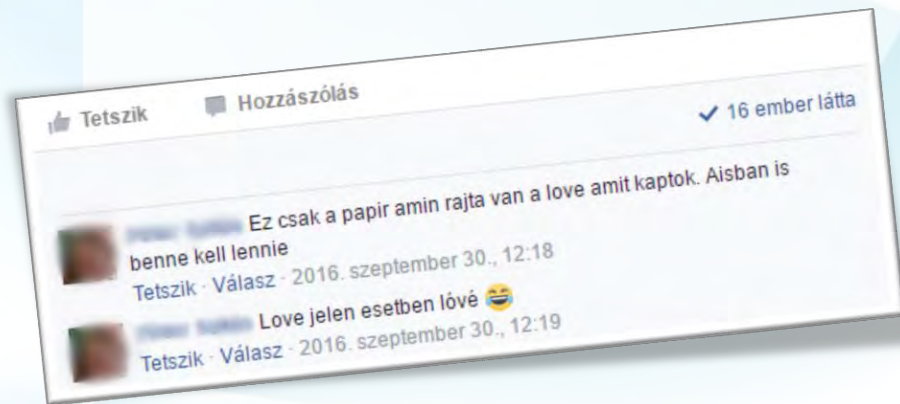

Ékezhelyi írásmód eredményezte homonímia

- homonímia, homográfia (I. *aranyérem*)
- aranyérem* (1) = díj
- aranyér* + *em* (2) = betegség

Ékezhíányos írásmód eredményezte homonímia

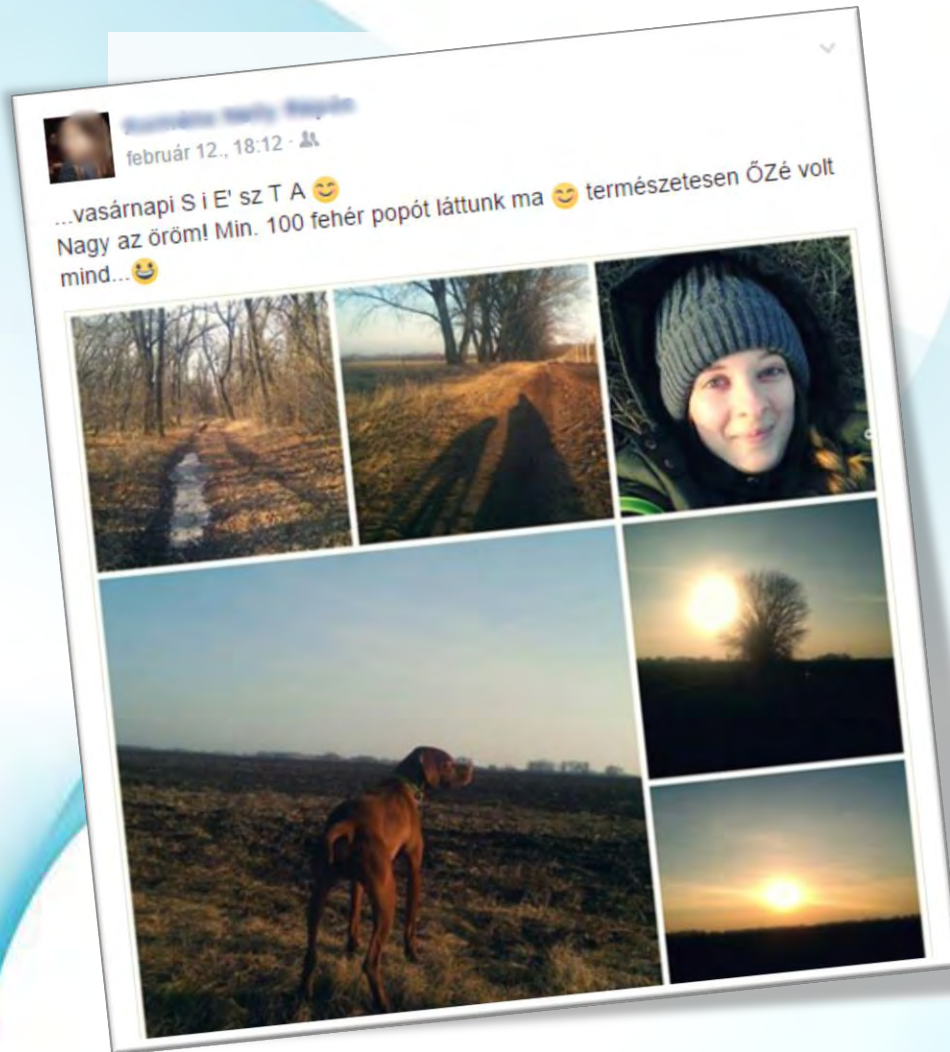
- ❑ homonímia, homográfia (l. *love*)
- ❑ *love* (1) = ang. szeretet
- ❑ *lóvé* (2) = pénz

Ékezhíányos írásmód eredményezte homonímia

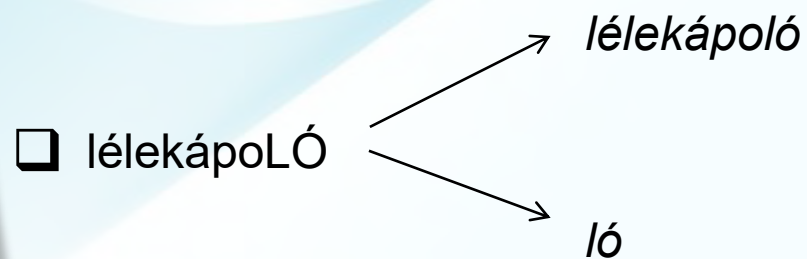
- ❑ Szegenyek lakas volt, **ezért** meglepodtem, amikor lattam, hogy a szobaban ott all egy nagy *teve*.
- ❑ Megnyugodva vezettem, mert az ut *szeles* volt.
- ❑ A fegyor a fegyenc megszokese utan: „**Hat** ez bizony *meglepett*.”
- ❑ Nem azt kerdeztem, hogy milyen szinu az orrod, hanem azt, hogy miért *veres*.

(Csányi János: Az internetnyelv csalafintaságai, 2001)

Kvázi-poliszémikus szimbólumjáték

Kvázi-poliszémikus szimbólumjáték

Homonimitás az akronimákban

- ❑ *PHD* = Pedro, Hazard, Diego (Costa)
- ❑ *BBC* = Benzema, Bale, Cristiano (Ronaldo)
- ❑ *MSN* = Messi, Suárez, Neymar

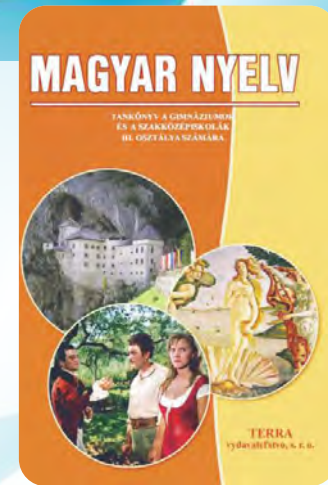
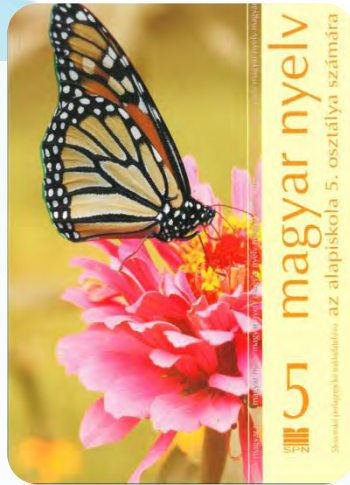

2.

Szójelentéstan

a szlovákiai magyar anyanyelvtankönyvekben

„Hangalak és jelentés” a tankönyvekben

- ❑ 5. oszt. – egy- és többjelentésű szavak, homonimák, szinonimák, antonimák
- ❑ 9. oszt. – ismétlés
- ❑ 3. oszt. – (5. oszt.) + hasonló hangzású szavak
- ❑ szókincsbővítés, szótárhasználat, az egyes típusok szövegbeli beazonosítása, vicc keresése / írása

3.

Szójelentéstan

Javaslatok

Javaslatok a tematikus egység kiegészítéséhez

- illusztrációk: mémek, egyéb kép-szöveg együttesek

- internet, digitális kommunikáció
  - homográfia: ékezhelyi írásmód (pl. teve ~ tévé)

  - többletjelentés a szimbólumoknak és a nagybetűs kiemelésnek köszönhetően (pl. SiÉszTA, 4rsenal)

  - homonímia a mozaikszavakban (pl. BBC, MSN)

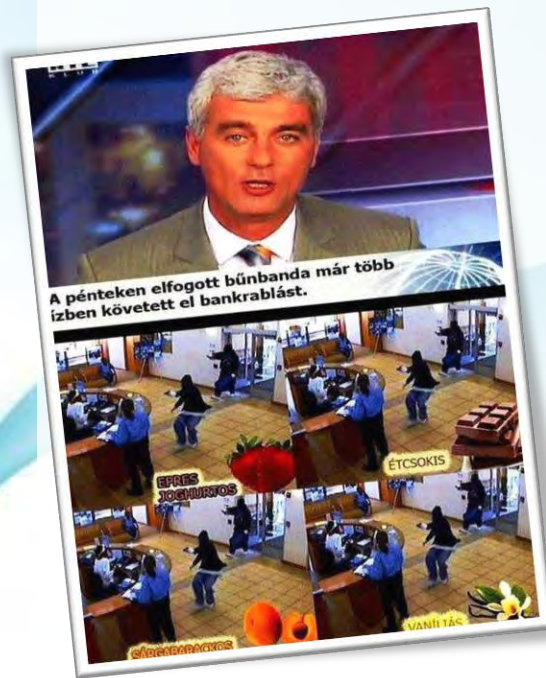
Javaslatok feladatokhoz

1. Milyen jelentéseket párosíthatunk az alábbi ékezhíányos szavakhoz? Variáljatok az ékezetekkel!

love, diszno, megorul, aranyerem

Javaslatok feladatokhoz

2. Hogyan változik a jelentés az alábbi mémekben?
Mi a humor forrása?

Javaslatok feladatokhoz

3. Gyűjtsetek/Írjatok olyan szavakat, melyek ékezethiányos írásmódjuknak köszönhetően több jelentést is hordoznak!

A szóalakok közti jelentésváltozás(ok)ra, a humor forrására mutassatok rá mémek készítésével!

Javaslatok feladatokhoz

4. Szemléket (azaz mosolyjeleket vagy emotikonokat) gyakran használunk íméleinkben, sms-einkben. Keressen az alábbi emotikonokhoz minél több és változatosabb szinonimát!

:)

:(

:S

:D

:*

:P

;)

(Szilágyi Barnabás 2012, www.veszelszki.hu)

Összegzés

- ❑ 4 csoport:
  - jelentésviszonyok a kép–szöveg kapcsolatokban
  - ékezethiányos írásmód okozta homonímia
  - kvázi-poliszémikus szimbólumjáték
  - homonimitás az akronimákban

- ❑ az egyes jelentésviszonyokat erősíti a kontextus (vö. Cseresnyési 2009)

- ❑ javaslatok tananyag-kiegészítésre

- ❑ Z generáció motiválása

Köszönöm a
figyelmet!

Szakirodalom

Balázs Géza 1999. A gondolatrejtő nyelvi funkció és a poliszémia. In Gecső Tamás (szerk.): *Poliszémia, homonímia*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 7–15.

Cseresznyési László 2009. Poliszémia és jelentéskiterjesztés. Az elveszett kontextus nyomában. In „Magyar nyelvjárások” XLVII, Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen. 5–20.

Fegyverneki G. (2014): Digitális alapú motiváció – jó gyakorlatok a magyaróráról. In Ollé J. (szerk.): *Oktatás–Informatika. Digitális Nemzedék Konferencia 2014*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 70-80. old.

Fülöp Lajos 2013. A nyelvi humorról. In Beke Sándor (szerk.): *Erdélyi Toll*. 5. évf. 4. sz., Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó, Székelyudvarhely. 60–68.

Grice, Paul 1975. A társalgás logikája. In Pléh Csaba – Síklaki István – Terestyéni Tamás (szerk.): *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Osiris Kiadó, Budapest. 213–227.

Szakirodalom

Jellinek Sára 2015. Humor és metafora a nyelvfilozófiában. In Bárány Tibor – Zvolenszyk Zsófia – Tózsér János (szerk.): *Metafora, relevancia, jelentés*. Loisir Kiadó, Budapest. 173–190.

Károly Sándor 1970. *Általános és magyar jelentéstan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Koncz-Kovács Anna 2012. A kérdés-felelet alapú szóviccek pragmatikai vonatkozásai. In Váradi Tamás (szerk.): VI. Alknyelvdok Konferencia kötet. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. 102–111.

Lőrincz Julianna 2015. Jelentéstani alapismeretek. Szakképző és Felnőttképzési Intézet, Komárom.

Márku Anita 2015. Az internetes nyelvhasználat kutatásának lehetőségei a kárpátaljai magyarok gyakorlóközösségeiben. In Hires-László Kornélia (szerk.): *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*. Aurdor-Shark, Ungvár. 71–89.

Szakirodalom

Nemesi Attila László 2015. Melyik pragmatikaelméletnek van a legjobb „humorérzéke”? In Bódog Alexa – Csatár Péter – Németh T. Enikő – Vecsey Zoltán (szerk.): *Használat és hatás*. Loisir Kiadó, Budapest. 123–156.

Schirm Anita 2013. A humor szerepe a nyelvészet oktatásában. In Vargha Katalin – T. Litvkina Anna – Barta Zsuzsanna (szerk.): *Sokszínű humor*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 50–58.

Veszelszki Ágnes 2012. Új írásjelek digitális és kézzel írt szövegekben. In *Anyanyelv-pedagógia*, 2012/4. URL: <http://www.anyp.hu/cikkek.php?id=418> (letöltve: 2017. 03. 01.)

Veszelszki Ágnes 2013. Humor a digitális kommunikációban: az internetes mémek. In Vargha Katalin – T. Litovkina Anna – Barta Zsuzsanna (szerk.): *Sokszínű humor. A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai*. Tinta Könyvkiadó – ELTE Bölcsészettudományi Kar – Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest. 11–25.